

Duró Lajos - Gergely Jenő

SZAKMUNKÁSTANULÓK ÉRTÉKORIENTÁCIÓJÁNAK IRÁNYAI

A téma indoklása és előzményei

A napirenden lévő korszerűsítési munkálatok és fejlesztési tervek az utóbbi években különösen előtérbe állították az intézményes nevelés eredményesebbé tételének feladatait. Ennek szükségességét motiválja társadalmi fejlődésünk növekvő igénye, amely szerint a munkában, a tanulásban, a mindennapi létformákban hatékonyabbá kell tenni a szocialista értékek és normák cselekvő érvényesülését.

Ezen a területen fokozott felelősség hárul az iskolára - mint a fejlődő személyiség szocializációjának egyik meghatározó tényezőjére - azáltal, hogy társadalmunk szocialista értékeinek közvetítésével bekapcsolja a tanulókat a kollektív viszonyok rendszerébe s az értékvezérelte magatartásformák fejlesztésével inspirálja az ifjúság önmegvalósítási törekvéseit és elősegíti társadalmi beilleszkedését.

Ez a folyamat azonban nem mindig zökkenőmentes, ellentmondások, nehézségek, értékorientációs dilemmák terhelik. Tanulóifjúságunk egy részének értékorientációja, beállítódása, tudatossága nem eléggé szilárd s ennek következményeként nem képes megfelelően azonosulni társadalmi céljainkkal, eredményeinkkel, értékeinkkel. E fiatalok fejlődését gátolják a szocialista értékekkel ellentétes negatív szociális, környezeti hatások és viselkedési minták. E kedvezőtlen tendenciák pozitív feloldása fontos társadalmi érdek s ugyanakkor a személyiség harmónikus fejlődésének alapvető pszichológiai feltétele. Ebből következően az "emberi tényező" jelentőségének fokozódásával sürgető feladat a tanulóifjúság értékorientációjának fejlesztése, éréktudatának szilárd magalapozása, az elsajátított s a személyes tapasztalatok által megerősített értékekkel való cselekvő azonosulásának kialakítása.

Témánk szempontjából különösen figyelmet érdemel a személyiségfejlődés korai ifjúkori szakaszának pszichológiai tanulmányozása, mivel ebben az időszakban fokozódik az egyén értékek iránti fogékonysága, az értékek "átértékelésére" való törekvés (Kon I. 1977) s ezzel együtt felgyorsul az önálló értékkelő magatartás kimunkálásának folyamata.

E problémakör kutatásának szakirodalmi előzményei nyomon követhetők az utóbbi években ismertté vált elméleti és empirikus, illetőleg részben kísérleti vizsgálatok eredményei alapján. Nemzetközi és hazai viszonylatban fokozódó érdeklődés tapasztalható e nagyon összetett és szerteágazó téma iránt, melynek kapcsolódó számai szervesen összefonódnak a mindenkori társadalmi folyamatok állandóan változó éréktudatának alakulásával (Ancsel Éva, 1984, Bogusz János, 1987, Daróczi Sándor, 1980).

Jelentősek az értékorientáció elméleti kérdéseit, az

értékek és értékrendszerek természetét, a személyiség szerkezetében betöltött szerepét, viselkedést szabályozó funkcióját, alakító tényezőit elemző kutatások (Alekszejeva V.G. 1984, Doncov A.J., Jadov V.A. 1969, Murányi Mihály, 1974, Pataki Ferenc, 1982, Rokeach M.: 1973, 1984, Váriné Szilágyi Ibolya, 1978). Ehhez kapcsolódóan fontos támpontokat adnak a vizsgálatok módszertani megalapozásához a tényfeltárás, adatgyűjtés, feldolgozás és elemzés változatos eljárásait kimunkáló szakirodalmi források (Dancs István, 1980, 1986, Gáspárné Zauner Áva, 1978, Lange L., 1970, Strobel M., 1979).

Munkánk előzményének tekintjük e témában végzett korábbi kutatásainkat (Duró Lajos, 1982, Gergely Jenő, 1983), amelyek főleg gimnáziumi és szakközépiskolai tanulók értékorientációjára pszichológiai jellemzőinek feltárására irányultak. A vizsgálatok kiterjesztése a szakmunkástanulók értékrendjének elemzésére lehetőséget kínál számunkra ahhoz, hogy teljesebbé tegyük a középiskolai korosztály értékorientációjának szerveződéséről szerzett eddigi ismereteinket.

Vizsgálatunkban - a szakirodalmi előzményekre is figyelemmel - abból indultunk ki, hogy az értékorientáció a személyiség környezetéhez való értékelő viszonyulásának olyan belső pszichikus diszpozíciója, érzelmileg domináns kognitív struktúrája és szilárd cselekvésbeli készenléte, amely viselkedését szabályozza. Az értékorientáció a szociális tanulás, a társadalmi értékek elsajátítása és az egyéni élettapasztalat eredményeként alakul ki. A személyiség a társadalmi valósághoz való értékelő viszonyulásában dominálónan az én közeli értékdimenziókra összpontosít.

Az értékorientáció alapvető funkciója az egyén értékadata és tényleges értékelő magatartása közötti közvetítés pszichikus regulációjának megvalósítása. Következésképpen az értékorientációt a személyiség pszichikus struktúrája olyan központi alkotó részének tekintjük, amely döntően meghatározza az ideológiai, világnézeti, erkölcsi szféra - azaz az életfelfogás - tartalmát és működését. E minőségében az értékorientáció a személyiség szociális és pszichikus fejlettségének mutatója, amelynek alapján következtetni lehet a lelki élet gazdagságára, mélységére és teljességére. Ezen információk elemző értékelése fokozott jelentőségre tesz szert a tanulók személyiségének megismerésében és fejlesztésében.

A vizsgálat feladatai, hipotézisei és módszerei

A szakmunkástanulók értékorientációjának kutatásában egyik lehetséges megközelítési mód lehet az értékrendszer tartalmi összetevőinek, irányainak, megnyilvánulási formáinak, dimenzióinak pszichológiai megismerése. Eddigi kutatási tapasztalataink megerősítik azt, hogy a pedagógiai pszichológiai irányultságú fejlesztési stratégia eredményes működéséhez szükséges az adott problémahelyzet elemzésének, tanul-

ságainak gyakorlati hasznosítása. A kutatás jelenlegi szakaszában a mintába bevont szakmunkástanulók értékorientációs irányultságának konstatáló, tényfeltáró vizsgálatára vállalkozunk, amely nyitott a fejlesztés irányában s a feldolgozott anyag alapján jelzi ennek lehetőségeit.

Ebből következően vizsgálatunkban központi kérdés a szakmunkástanulók értéktudatát, értékválasztását, életfelfogását reprezentáló olyan értékkörök feltárása, amelyek kiindulópontot kínálnak a nevelő munkához. Számotvetünk azzal, hogy a tanulóifjúság személyiségfejlődésének értékorientációs irányultságát alapvetően két egymással szorosan összefüggő és kölcsönhatásban lévő tényező határozza meg: a társadalmi értékrendszerének elsajátítása és a társadalmi viszonyrendszerbe való "belenövést" biztosító értékszocializáció folyamata (Daróczi Sándor, 1980, Kelemen László, 1981, Pataki Ferenc, 1982). A nevelés gyakorlata számára lényeges kérdés az, hogyan érvényesül az értéktudat és az értékmegvalósítás kölcsönhatása, amelynek alakulásába sokrétűen beleszövődnek a kognitív szféra motivációs összetevői és az értéktapasztalat közvetlen élményei. Ebben a viszonyrendszerben fontos mozzanat az, hogy az alternatívák közötti választásban a személyiség alaphelyzetét meghatározza az a tény, hogy "mindig értékelve fogadjuk be a valóságot" (Ansel Éva, 1984). A pszichológiai vizsgálódás számára alapvetően fontos probléma ezen értékelő befogadás mechanizmusainak minél valóságosabb megismerése.

A fentiek figyelembe vételével kutatási feladatainkat a következőkben jelöljük meg:

a) Vizsgáljuk a tanulói értékorientáció struktúrális szerveződésének irányait és változásainak jellemzőit,

b) Kutatjuk az értékválasztás és az életfelfogás összefüggésének alakulását,

c) Elemezzük az értékorientáció differenciálódásának tendenciáit nemek és osztályok szerinti tagozódásban.

E kutatási feladatok szervesen kapcsolódnak egymáshoz és rendszerbe foglaltan tartalmazzák a leginkább lényegesnek minősülő kérdéseket. A vizsgálat eredményeként levonható következtetések, megállapítások lehetőséget biztosítanak összehasonlító elemzés elvégzésére, amelynek alapján összevethetjük az elvárt, deklarált értékeket a tanulók gondolkodásmódját, magatartását ténylegesen szabályozó valós, átélt értékekkel.

Vizsgálati feladatainkat a következő munkahipotézisekre alapozzuk:

a) A szakmunkástanulók értékorientációs irányultsága dominálón a társadalmilag elfogadott értékek előnyben részesítését tükrözi,

b) A tanulmányi évek előrehaladásának függvényében felelősödik az életfelfogással, a teljesítmény igényvel összefüggő értékválasztás tendenciája,

c) Az értékválasztás nemek közötti különbözősége mellett az elutasítás ("negatív azonosulás") terén jelentkeznek leginkább megegyező vonások.

Kutatási feladataink teljesítéséhez a vizsgálati adatgyűjtést a Gáspárné Zauner Éva (1978) által - a személyiség értékrendszerének megismerésére - kidolgozott mondásválasztás módszerének alkalmazásával végeztük. Ezt a módszert azért ítéljük megfelelőnek a mi munkánkhoz, mert a 9 kategóriába sorolt 120 mondás tartalmilag a struktúrált értékorientációs rendszer egy lehetséges változatát képviseli, az adatok feldolgozásának és értelmezésének szempontjai többoldalú megközelítést kínálnak a vizsgálati személyek értékválasztásának diagnosztikai feltárásához.

A mondásválasztás "... még nem teszt a nemzetközi tesztbizottság által előírt szigorú kritériumok szerint. A mondásválasztás azonban több mint feladatgyűjtemény... átmenetet képez a szabadon vezetett exploráció és a standardizált tesztek között" (I.M.). A módszer tehát elsősorban feladatjellegű, amennyiben a személyiség feladatokra orientáló és feladatmegoldó funkcióját állítja előtérbe: "A feladatállítás pedig nem más, mint a személyiség célrendszerének dinamizmusa, a célok pedig értékeket hordoznak. A feladatmegoldás módja a személyiség energia-háztartásának és cselekvési módozatainak a függvénye. Módszerünkkel a célok és a cselekvési módozatok felderítésére törekszünk. Így jutunk el a személyiség értékrendszeréhez" (I.M.).

A fenti törekvés realizálását elősegítendő a személyiség értékorientációs irányainak feltárásához a szerző hívószövegként közmondások, szállóigék és irodalmi idézetek szelektáltan összeállított gyűjteményét (120 mondásból álló standard sorozat A és B változata) tartalmazza. A mondásokban érték-hordozó tartalom jut kifejezésre. Ebből adódóan a mondásválasztás egyben értékválasztás, függetlenül attól, hogy a vizsgálati személy a választott mondást az "egyetért" vagy a "nem ért egyet" díjmenzióba sorolja (az instrukció 10 pozitív és 10 negatív választást ír elő).

A mondásanyag 9 tartalmi kategória (értékkör) szerint foglalható rendszerbe: A: Család, otthon, nevelés, B: Szerelem, házasság, nemek közötti viszony, C: Barátság, D: Közösség, E: Munka, küzdés, F: Tanulás, tudomány, G: Becsület, őszinteség, H: Önértékelés, I: Életértékek. Mindegyik érték-körben 12 mondás szerepel. A felsorolt 9 tartalmi kategória - amint erre a szerző is felhívja a figyelmet - nem egységes rendező elvre épül. Az első négy értékkör (A-B-C-D) a személyközi értékviszonyokat tartalmazza egyre bővülő dimenzióban, melynek arányában csökken az értékek emocionális vonzása. A középső sávban az emberi tevékenység két kiemelt területének (E-F) értékkategóriája helyezkedik el. Végül az utolsó három mondáskör (G-H-I) az ére vonatkoztatott értékeket hívja.

A szerző a mondásválasztást evokatív és verbális módszernek nevezi, amely nyelvi anyagból szimpátia választásokat és azok értelmezését kívánja. Az evokatív jelleg abban nyilvánul meg, hogy a vizsgálati személyt felhívja bizonyos állásfoglalásra, mégpedig úgy, hogy az alternatív lehetőségek közül választani lehet, de nem kell állást foglalni va-

lamennyi mondással kapcsolatban. Következésképpen kognitív szinten mozgó eljárásról van szó, amely a személyiség állásfoglalását verbális anyaggal "hívja elő", s ezáltal "interiorizált cselekvésre" szólít fel, és "verbális reakciókat dolgoz fel, mint tünetértékeket" (I.m.). A szerző több ízben rámutat arra, hogy - a fentiekből következően - a mondásválasztásban kifejeződik a személyiség énídeálja, amely szervesen beépül az értékrendszer szerkezetébe. Az értékrendszer természetesen egyéni. Az érett személyiségre jellemző, hogy értékrendszerében a legfontosabb pozitív értékek eszményre integrálódnak s nemcsak egyes konkrét cselekvések, hanem egész életvezetésének hajtóerejévé és regulatív tényezőjévé válhatnak.

A mondásválasztás módszerének alkalmazásával (alapkoncepciójához igazodva s bizonyos metodikai elemek módosításával, illetőleg beiktatásával) végzett korábbi vizsgálatunk megerősítette az eljárás használhatóságát a személyiség értékrendszerének diagnosztikai feltárásában. Az eredeti mondananyagot érték kategóriánként 6-ra, összesen 54-re redukáltuk. Az "A" sorozat konkrétabb, a "B" sorozat elvontabb mondásokat tartalmazott. A vizsgálati személyektől 5 választást és 5 elutasítást kértünk, amelyet 5 fokozatú skálán rangsorolni kellett (Duró Lajos, 1982).

A mostani vizsgálathoz mind az "A", mind a "B" sorozatból az ott található mondások közül egy-egy érték körhöz 3-3-at kiemeltünk. Itt állt össze a 9 érték kört s egy érték kategórián belül 6, összesen 54 mondást tartalmazó gyűjtemény. Ezúttal a tanulóknak 3-3 mondást kellett választani az "egy érték" és a "nem érték egyet" dimenzióban s rangsorolni egy ötfokozatú skála szerint. Új módszertani elem, hogy a vizsgálati személyeknek nem saját szempontjukból, hanem a szülő, a barát és felnőtt értékelésére is figyelemmel kellett elvégezni a választást.

Ily módon tájékozódhatunk arról, hogy milyen összefüggés van az észlelő személyisége és a másokra vonatkozó észlelései között, illetőleg hogyan befolyásolják a más személyekkel való kapcsolatok az énré irányuló észlelések, értékelések alakulását. Minden észlelésnél kiválasztódnak olyan "központi" tulajdonságok, amelyek meghatározzák a percepció irányvonalát. E csomópontot alkotó orientáló tulajdonságok a szociálpszichológiai adatok szerint összefüggést mutatnak az észlelő személy "viszonyítási fogalomrendszerével" (Secord-Backman, 1972). A viszonyításban értékelő mechanizmus is működik, melynek alapja a vizsgálatban szereplő mondáskörök értékekkel bíró tartalma. A viszonyító az értékelő személy, a tanuló kialakult vagy alakuló értékrendszere, önmaga, a szülő, a barát és egy felnőtt. A vizsgálatba bevont tanulók a három dimenzióban (szülő, barát, felnőtt) sajátos szerkezetű interakcióban vannak az értékelendő személyekkel. A kölcsönhatásban funkcionáló kapcsolatok különböző aspektusai befolyásolják a személyiségpercepcióban tükröződő értékelő mechanizmusok érvényesülését.

Az ismertetett módon megtervezett vizsgálatsorozatot

Szegeden Ipari Szakmunkásképző Intézetekben végeztük. Az adatfelvételen összesen 750 első, második és harmadik osztályos tanuló vett részt (a lányok és a fiúk aránya 2:1).

Az értékválasztás főbb irányainak jellemzői

A vizsgálati adatok feldolgozásánál első lépésként a minta gyakorisági mutatóit értelmezzük. E összehasonlítási, viszonyítási szempontot jelent a továbbiakban következő elemzéshez. A mutatók a szakmunkástanulók által történt 4 szempont (én, szülő, barát, felnőtt) és a két kategória (elfogadás, elutasítás) 3-3 helyére besorolt mondásválasztás összesített adatait tartalmazzák. Az értékválasztás mondanévkörkénti eloszlása mind a pozitív, mind a negatív kategóriában változatos képet mutat. Az 1. sz. táblázaton az egész mintára és a nemekre vonatkozó értékválasztás %-os eloszlása látható. A 2. sz. táblázat az egyes értékkörök ranghelyeit tartalmazza a két értékelési kategóriában.

A mondanévkör értékértelmével való egyetértés legmagasabb gyakorisági mutatója a munka, küzdés értékkörben található (E: 14,2%). Ebben társadalmunk egyik alapvető - az utóbbi években az értékrendben egyre frekvenciátalibb helyre kerülő - értékére irányuló tanulói orientációk jutnak kifejezésre. Az idetartozó mondanévkör hívszószövege is pozitív tartalmú. Kifejeződik benne a munka megbecsülése, a produktív munkát végző ember tisztelete, elismerésének igénye.

Magas mutatóval (I: 14,0%) - 0,2%-kal lemaradva - került a 2. helyre az életértékek, életcélok mondanévköre. A mondanévkör hívszó jellege főleg eszmei felépítményekre vonatkozik. Fontosabb értékei a békeesség, az optimizmus, a lelkesedés, a remény, a forradalmiság. Minden valószínűség szerint e magas mutató mögött nagy számban fordul elő a 34-es mondanévkör eloszlása a különböző ranghelyekre. A felerősödött békemozgalmak, a háború veszélyének elkerülése s bizonyos pacifista törekvések hatásával magyarázható ez a gyakori választás.

Az első két helyre rangsorolt értékkör között nemcsak számszerű, hanem szoros tartalmi összefüggés is kimutatható. A két kiemelt értékkör preferenciája feltételezi egymást. A harmadik helyen a becsületesség, igazságosság kategóriája található (G: 13,5%). Kifejeződik benne a személyiség természetes érdekeinek és interperszonális kapcsolatainak egymáshoz való viszonya. A mindennapi életben ennek a kategóriának az értékei nemcsak mint tények, tapasztalatok, hanem elsősorban mint vágyak (a további élet, a munka, a küzdés) jellemzőjeként értelmezendők. Itt a legnagyobb az ambivalencia és konformitás lehetősége. Erre utal az elfogadás és elutasítás közel azonos aránya is. A 4. helyen a szerelem, házasság, nemek közötti viszony (B: 11,7%) értékkör helyezkedik el. Mivel a C kategória, a barátság gyakorisági mutatója, a vizsgálati mintában egyértelműen elkülönül ettől a választási aránytól, - a rangsorban a 7. helyre került - feltételezhető a két kategória fogalomkörének pontatlan ér-

Az értékválasztás eloszlása kategóriánként (%)

MINTA

Mondáskörök	A	B	C	D	E	F	G	H	I	Össz.
Egyetértés	7,3	11,7	9,4	10,4	14,2	11,2	13,5	8,3	14,0	100
Elutasítás	19,1	9,8	17,1	7,1	5,4	3,0	12,8	12,5	13,2	100
Különbség	11,8	1,9	7,7	3,3	8,8	8,2	0,7	4,2	0,8	

FIÚK

Mondáskörök	A	B	C	D	E	F	G	H	I	Össz.
Egyetértés	5,6	9,6	11,5	10,0	15,7	11,5	13,7	6,4	16,0	100
Elutasítás	19,9	7,1	16,7	9,3	4,9	3,4	14,7	11,5	12,5	100
Különbség	14,3	2,5	5,2	0,7	10,8	8,1	1,0	5,1	3,5	

LÁNYOK

Mondáskörök	A	B	C	D	E	F	G	H	I	Össz.
Egyetértés	8,2	12,8	8,2	10,5	13,4	11,1	13,4	9,4	13,0	100
Elutasítás	18,7	11,3	17,3	5,9	5,6	2,7	11,6	13,1	13,8	100
Különbség	10,5	1,5	9,1	4,6	7,8	8,4	1,8	3,7	0,8	

1. sz. táblázat

Az értékkörök választásának ranghelyei

Értékkör	A	B	C	D	E	F	G	H	I
Ranghely +	9	4	7	6	1	5	3	8	2
Ranghely -	1	6	2	7	8	9	4	5	3

2. sz. táblázat

telmezése. Így a B kategória magas értékvonzatú megjelenése inkább magyarázható az akceleráció előretolódásával s összefüggésbe hozható a barátság értékvonzatának átstrukturálódásával.

A B kategória 4. helye a közvetlenebb, intimebb személyközi kapcsolatok iránti igényt és fogékonyságot jelzi. Az 5. a rangsorban a korosztály fő tevékenységi formájának, a tanulásnak (F: 11,7%) az érték kategóriája. A tanulás presztizsvesztését feltehetően befolyásolja a szakmai életre készülés társadalmi megbecsülésének érvényesülése is. A közösség, mint a szakmunkástanulók életének alapvető formája, a 6. helyen van a rangsorban (D: 10,4%). Ez a szervezeti keretek tartalmi-beszűkülését, a közösségi értékek és élmények hiányát jelzi.

Ugyancsak meglepő a barátság kategóriájának ilyen alacsony gyakorisági megjelenése (C: 9,4%). Azért is meglepő, mert erre a korra jellemző a társkeresés, az erős baráti kötődés, a barát és a barátság eszményítése. A baráti diádok, triádok, a tanulók alapvető kapcsolatrendszerét reprezentálják s ugyanakkor sajátos értékeket, értéktartalmakat képviselő társulási formáit jelenítik meg. Az utolsó előtti helyet foglalja el az "én-hangsúlyos" érték kör, az önértékelés érték kategóriája (H: 8,3%). Ez a személyiségben meglévő, de mindenképpen labilis értékrendszer jelenlétét feltételezi. A vizsgálat egyik legszembevetőbb eredménye a család, a nevelés, az otthon érték körének utolsó helyre kerülése a mintában (A: 7,3%).

A család egyik legfontosabb szocializáló, személyiségalakító tényező, a személyiség jelentős érzelmi háttere, biztonságérzetet adó támasza. Még akkor is domináns szerephez jut, amikor - ebben az életkorban a szakmunkástanulókra is jellemző - felerősödik a családtól való "leválás" vágya, az önállósodási törekvés. Feltételezhető, hogy az alacsony választás oka a mondások hívó jellegének alacsony szintje, az itt megfogalmazott értékek elavulása s újraértékelésének szükségessége. Ezt a feltételezést látszik igazolni az is, hogy ebből a mondáskörből történt a legtöbb elutasítás a mintában. Az mindenképpen bizonyos, hogy a szakmunkástanulók-nál nagy a feszültség ebben az érték kategóriában.

A pozitív érték választás kategóriájában az egyetértés kontinüuma 14,2% és 7,3% között helyezkedik el. A negatív érték választás tartományában még nagyobb a két érték között a távolság. A legmagasabb gyakorisági mutató 19,1%, míg a legalacsonyabb 3,0%. Ez egyúttal az egyes érték kategóriák közötti távolságok nagyságában is jelentkezik. A szakmunkástanulók legtöbb mondást a család, otthon, nevelés mondáskörben utasítottak el (A: 19,1%). Magas az elutasítás mutatója a barátság körében is (C: 17,1%). Az "egyet nem értés" további rangsora a következő: 3. helyen az életértékek köre (I: 13,2%), a 4. helyen a becsületesség, igazságosság (G: 12,8%), 5. az önértékelés kategóriája (H: 12,5%). Ezek még elég magas elutasítási mutatók. A sorrend így folytatódik: szerelem, nemek közötti viszony (B: 9,8%), közösség (D:

7,1%), munka (E: 5,4%), és az utolsó a tanulás köre (F:3,0%).

Ugyanazon értékkegóriának két ellentétes dimenziójában nyert adatok összehasonlításával kapcsolatban Gáspárné Zauer Éva (1978) megjegyzi azt, hogy ha egy mondáskörben azonos vagy megközelítően azonos számú pozitív, illetve negatív választás fordul elő, akkor feltételezhetően nagy a feszültség abban az érték körben. Ha viszont egy területen kiugróan magas a pozitív vagy a negatív választások aránya, akkor ennek alapján feltételezhetjük annak valószínűségét, hogy a személyiség expanziója illetve gátoltsága ebben az érték körben a legnagyobb.

Az értékválasztás két dimenziója közötti diszkrepancia azt jelzi, hogy az elutasítás egyben pozitív állásfoglalást is jelent az adott értékkegóriával szemben, illetve az egyes kategóriákban szereplő negatív tartalmú hívószövegek elutasítását jelzi. Az elfogadás és elutasítás gyakorisági mutatói közti különbségek 0,7% és 11,8% között mozognak. Az elfogadás és elutasítás aránya csaknem azonos a becsületesség és az életértékek körében.

A fiúk és lányok orientációjának összehasonlító adatai

A négy dimenzióban a kategóriánkénti összes mondásválasztás rangsora látható a 3. sz. táblázaton. A nemek választási gyakoriságát vizsgálva torzító lehet, hogy az arány 2:1 a lányok és a fiúk között. Nagy eltérés és mozgás nincs a nemek rangsorában. Ezt bizonyítja az is, hogy az elfogadás kategóriájában a rangkorrelációs együttható értéke: $r_s=0,82$, az elutasítás kategóriájának pedig: $r_s=0,93$. Ekkora r_s mintánál ez nagyon erős mutató.

Az 1. sz. táblázaton található a nemek mondáskör választásának aránya %-os bontásban. Az elfogadás kategóriájában a 9., a 8. és a 6. helyre azonos mondáskörök kerültek. Ez megegyezik a minta adataival. Míg a fiúknál a szerelem, nemek közötti viszony a 7. helyen van, addig a lányoknál a 4. helyre került. Az életkori sajátosságokat, az akceleráció hatását figyelembe véve ez nem meglepő jelenség. A fiúknál a szakmai tudás, - azonos gyakorisággal a barátság mondáskörével - a 4-5. helyen szerepel. A lányoknál az előbbi kör szintén az 5. helyen található. A fiúknál a 3. helyre a becsület, igazságosság, a lányoknál ide az életértékek, életcélok köre nyert besorolást. Ez a lányok esetében a hagyományos nemi szereppel is magyarázható. Az elutasítás kategóriájában a nemek között egy, esetleg két ranghely különbség van. Nagyon egyöntetű a család és a barátság mondáskörébe tartozó értékek elutasítása első és második helyen. Ugyancsak egyezik a 8. és 9. helyen a munka és a tanulás, 6. és 7. ranghelyen a közösség és a szerelem érték körének elutasítása (eltérő gyakorisági mutatókkal).

Az adatok elemzése alapján megállapítható, hogy a nemek szerinti bontásban nagyobb a hasonlóság, a közös vonás az

Az értékkörök választásának ranghelyei

Értékkör	A	B	C	D	E	F	G	H	I	
fiú	+	9	7	4-5	6	2	4-5	3	8	1
	-	1	7	2	6	8	9	3	5	4
Ranghely	<hr/>									
lány	+	9	4	7	6	1-2	5	1-2	8	3
	-	1	6	2	7	8	9	5	4	3

3. sz. táblázat

elutasítások arányában, mint az elfogadás esetében. Fezültség, diszkrepancia a fiúknál a közösség, becsület értékkörben, a lányoknál az életértékek körében tapasztalható. (Lásd 1. sz. táblázatot, mivel a gyakorisági mutatók realisabb képet adnak erről a kérdésről, mint a ranghelyek.)

Vizsgáljuk meg, hogy dimenzióként milyen a mozgás a fiúk, lányok választásában a két kategóriában (lásd 4. és 5. sz. táblázat). A fiúk az én dimenzióban, azonos gyakorisággal, a becsület és az életcélok mondásköréből választottak (15,7%). A lányok első helyen a szerelem, nemek közötti viszony köréből, szinte az előbbivel azonos (15,8%) gyakorisággal. Elég magas még (13,7%) a tanulás mondásköréből választott értékek aránya is. Az érzelmi fogékonyság, gazdagság, affektív érzékenység jellemzi a lányok értékvalasztási törekvéseit.

A második dimenzióban a munka (E: 23,5%) és a becsületesség (G: 22,5%) került a vezető helyre, de egyértelműbb s nagyobb értékű mutatókkal, mint az előző dimenzióban. Az összes dimenzióhoz viszonyítva itt a legnagyobb a gyakorisági mutatók abszolút értéke. Ez összefügg a szülők már kialakult személyiségével, jellemével, felfogásával, a társadalomban betöltött objektív szerepével. Ezt a tanulók is felismerik. Megítélésük szerint ennek hatása nyilvánul meg az értékvalasztásban. A barát dimenzióban a szerelem, nemek közötti viszony és barátság mondáskörének értékei kerülnek azonos gyakorisággal (17,6%) az első két helyre. Ebben a dimenzióban a lányoknál nagyon magas a szerelem értékkörének mutatója (B: 21,3%). A felnőtt dimenzióban első helyre került az életcélok, életértékek köre (I: 20,6%) és visszakerült a 2. helyre a szülő dimenzió első helyéről a munka értékköre (17,6%-os mutatóval). A lányoknál a szülő dimenzió két vezető értékéhez (itt a G és E kör értéke 15,3%) azonos gyakorisággal csatlakozik az életcélok köre. Ez a hasonlóság abból adódik, hogy a négy dimenzió életkor, élettapasztalat, felfogás, élettörténet szempontjából több csoportba osztható: az én és barát, illetve a szülő és felnőtt kategóriára.

Az értékválasztás eloszlása kategóriánként (%)
FIÚK

ÉN

Mondáskörök	A	B	C	D	E	F	G	H	I	Össz.
Egyetértés	4,9	8,8	13,7	12,7	10,8	11,8	15,7	5,9	15,7	100
Elutasítás	15,7	8,8	17,6	12,7	5,5	4,0	14,7	12,7	8,8	100
Különbség	10,8	-	3,9	-	5,8	7,8	1,0	6,8	6,9	

SZÜLŐ

Mondáskörök	A	B	C	D	E	F	G	H	I	Össz.
Egyetértés	3,0	4,9	5,9	5,9	23,5	15,7	22,5	5,9	12,7	100
Elutasítás	21,6	1,0	14,7	8,8	2,9	2,9	10,8	16,7	20,6	100
Különbség	18,6	3,9	8,8	2,9	20,6	12,8	11,7	10,8	7,9	

BARÁT

Mondáskörök	A	B	C	D	E	F	G	H	I	Össz.
Egyetértés	5,9	17,6	17,6	12,7	10,8	4,0	6,9	9,8	14,7	100
Elutasítás	19,6	10,8	13,8	9,8	8,8	1,0	17,6	7,8	10,8	100
Különbség	13,7	6,8	3,8	2,9	2,0	3,0	10,7	2,0	3,9	

FELNŐTT

Mondáskörök	A	B	C	D	E	F	G	H	I	Össz.
Egyetértés	8,8	6,9	8,8	8,8	17,6	14,7	9,8	4,0	20,6	100
Elutasítás	22,5	7,8	20,6	5,9	3,0	5,9	15,7	8,8	9,8	100
Különbség	13,7	0,9	11,8	2,9	14,6	8,8	5,9	4,8	10,8	

4. sz. táblázat

Az értékválasztás eloszlása kategóriánként (%)
LÁNYOK

ÉN

Mondáskörök	A	B	C	D	E	F	G	H	I	Össz.
Egyetértés	9,3	15,8	12,6	10,4	6,0	13,7	12,0	7,1	13,1	100
Elutasítás	15,8	12,0	15,3	5,5	4,9	3,3	14,2	15,3	13,7	100
Különbség	6,5	3,8	2,7	4,9	1,1	10,4	2,2	8,2	0,6	

SZÜLŐ

Mondáskörök	A	B	C	D	E	F	G	H	I	Össz.
Egyetértés	8,2	3,8	3,8	13,1	25,7	7,7	14,8	12,0	10,9	100
Elutasítás	28,4	7,1	16,4	4,4	6,0	2,2	7,6	14,8	13,1	100
Különbség	20,2	3,3	12,6	8,7	19,7	5,0	7,2	2,8	2,2	

BARÁT

Mondáskörök	A	B	C	D	E	F	G	H	I	Össz.
Egyetértés	8,2	21,3	9,8	10,4	6,5	11,5	11,5	8,2	12,6	100
Elutasítás	13,1	14,7	14,2	7,7	6,5	3,3	14,2	12,6	13,7	100
Különbség	5,0	6,5	3,8	2,6	-	8,1	2,8	5,0	1,2	

FELNŐTT

Mondáskörök	A	B	C	D	E	F	G	H	I	Össz.
Egyetértés	7,1	10,4	6,5	8,3	15,3	11,4	15,3	10,4	15,3	100
Elutasítás	17,5	10,9	23,6	6,0	44,9	2,1	10,4	9,8	14,8	100
Különbség	10,4	0,5	17,1	2,3	10,4	9,3	4,9	0,6	0,5	

5. sz. táblázat

Az elutasításban nyomon követhető a negatív értékekkel való nagyobb mértékű, egyöntetűbb azonosulás ténye. A fiúknál a család, a lányoknál a barátság mondáskör értékei kerülnek minden dimenzióban az első vagy a második helyre. Az én dimenzióban mindkét nemnél megegyezik az elutasított értékek köre. A szülők dimenzióban nagy gyakorisággal utasítják el a fiúk (I: 20,6%) az életcélok értékeit, a lányok pedig - a többiekhez viszonyítva - a család mondáskörét (A: 28,4%). A barát dimenzióban a fiúk jelentős arányban utasítják el a becsület értékörét (G: 17,6%). A lányoknál ugyanez a mondáskör 14,2%-os mutatóval regisztrálgató. A felnőttek mindkét nemnél magas arányban azonos értékeket utasítottak el (fiúknál A: 22,5%, C: 20,6%; lányoknál A: 17,5%, C: 23,6%).

Megállapítható, hogy a lányoknál dominál az affektív (B mondáskör), az interperszonális kapcsolatok (G mondáskör) és az "eszmei felépítményre vonatkozó" (Gáspárné Zauner Éva, 1978) értékek választása. Az elutasításban pedig kifejeződik a család, a barátság hívó értékeinek elutasítása, s az irántuk való pozitív attitűd kialakításának igénye. E törekvés a fiúk esetében is fennáll. A fiúk az elfogadás kategóriájában nagyobb szerepet tulajdonítanak a társadalom alapvető érték-mérőjének a munkának. De nagyon erős a vonzása a becsületesség, életértékek körének, amely az interperszonális kapcsolatok bővülésének pozitív értéktartalmú megnyilvánulását jelenteli. Nem lehet figyelmen kívül hagyni a fiúknál az én dimenzióban a barátság és a közösség értékkörben jelentkező feszültséget. A lányoknál hasonló diszkrepancia található az én dimenzióban az életértékek, a barát dimenzióban a munka, a felnőtt dimenzióban az önértékelés és életértékek körében. Ezek pozitív feloldására a nevelés folyamatában odaadó figyelmet kell fordítani a nevelők és szakoktatók részéről egyaránt.

Az értékválasztás évfolyamonkénti változása

Az osztályok viszonylatában nyomon követhető az, hogy az életkor változásával hogyan alakul a szakmunkástanulók értékválasztása összességében és dimenzióként. A rangkorrelációs számítások azt bizonyítják, hogy szignifikáns összefüggés csak az elutasítás kategóriájában van az egyes osztályok között:

I-II. osztály	$r = 0,67$
I-III. osztály	$r_s = 0,95$
II-III. osztály	$r_s = 0,79$

Az elfogadás kategóriájában 5%-os valószínűségi szinten a rangkorrelációs együttható egyik viszonyításban sem szignifikáns. Ez részben azt bizonyítja, hogy az elutasítás kategóriájában valóban nagyobb a szakmunkástanulók között az egyetértés. De csak részben, mert itt figyelembe kell venni, hogy különböző életkorú és ezért személyiségükben, értékrendszerükben még alakuló, változó fiatalokról van szó. Az

egész mintához viszonyított rangkorrelációs együtthatók szintén csak az elutasítás kategóriájában igazolnak szignifikanciát:

minta - I. osztály $r_s = 0,97$
 minta - II. osztály $r_s = 0,80$
 minta - III. osztály $r_s = 0,98$

AZ ÉRTÉKKÖRÖK VÁLASZTÁSÁNAK RANGHELYEI

ÉRTÉKKÖR		A	B	C	D	E	F	G	H	I
I. Oszt.	+	7	4-5	8	6	3	4-5	2	9	1
	-	1	5	2	8	7	9	4	6	3
Ranghely II. Oszt.	+	8	1	5-6	7	2	3-4	3-4	9	5-6
	-	1	7	3	5	8	9	4	2	6
III. Oszt.	+	9	7	8	4	1	6	3	2	5
	-	2	6	1	7	8	9	3-4	5	3-4

6. sz. táblázat

A 6. táblázaton és az 1., 2., 3. táblázattal összevetve nyomon követhető a ranghelyek szempontjából - az összes választást figyelembe véve - az értékkörök átrendeződése az egyes évfolyamok függvényében. A 7. táblázaton %-os bontásban követhető és viszonyítható a mondáskörök ranghelyének mozgásiránya.

Szembetűnő a mozgás az 1. ranghelyen. Az 1. évesek 19,2%-os gyakorisággal az életértékek, a másodévesek 14,5%-os gyakorisággal a szerelem, a harmadévesek pedig 16,0%-os választási aránnyal a munka mondáskörét teszik az 1. helyre. Ha ezt egy vonallal összekötnénk, úgy is fogalmazhatnánk, hogy az osztársadalmi értékek köréből az intim szférán keresztül jutunk el - a szintén társadalmi, de egyben egyéni értékmérő mondáskörhöz - a munkához.

A második helyen az előbbiekhöz - osztályonként felmenő sorrendben - a becsületesség és a munka kapcsolódik. A család mondásköre 1. osztályban a 7., másodikban a 8., harmadikban a 9. helyet foglalja el. A szerelem köre is ingadozó. Az elsőévesek 4-5. helyre, a másodévesek 1.-re, a harmadévesek 7. helyre teszik. Viszonylag stabil a barátság köre. Az 1. és a 3. osztályban a 8., a másodikban az 5-6. helyen található. Érdekes tény, hogy a 3. osztályra a 6. és a 7. helyről a 4. helyre kerül a közösség értékköre. Ez minden bi-

zonnal összefügg a közösség fejlődésének szakaszos (olykor belső ellentmondásokkal telített) jellegével.

A munka, a küzdés értékköre végig az élvonalban helyezkedik el. Az évfolyam növekedésével fokozatosan az 1. helyre kerül. A tanulás és a szakmai tudás értékköre általában a 4. helyen található. A becsületesség értékköre első év 2. helyéről harmadéven a 3. helyre kerül 1. és 2. osztályban a 9. helyen volt, 3. osztályban (14,8%) a 2. helyre került. Ez az én-kép. fejlődése szempontjából nagyon lényeges. Az életértékek a felső osztályokban az 1. helyről a 4.-5. helyre kerültek. A legszembetűnőbb mozgás a B, H és I mondáskörben tapasztalható. Ez jelzi az értékek változását, a tanulók értékrendszerében elfoglalt helyének megszilárdulását. A legnagyobb feszültség szintén a B és I, illetve a G mondáskörben található.

Az értékválasztás eloszlása kategóriánként

I. osztály

Mondáskörök	A	B	C	D	E	F	G	H	I	Össz.
Egyetértés	8,9	10,6	8,0	10,0	12,5	10,5	14,7	5,6	19,2	100
Elutasítás	22,5	11,4	19,8	1,9	5,0	1,7	11,9	10,0	15,8	100
Különbség	13,6	0,8	11,8	8,1	7,5	8,8	2,8	4,4	3,4	

II. osztály

Mondáskörök	A	B	C	D	E	F	G	H	I	Össz.
Egyetértés	7,2	14,5	11,6	9,4	14,3	12,7	12,7	6,0	11,6	100
Elutasítás	18,2	9,4	13,8	11,0	4,8	2,9	12,7	16,5	10,7	100
Különbség	11,0	5,1	2,2	1,6	9,5	9,8	-	10,5	0,9	

III. osztály

Mondáskörök	A	B	C	D	E	F	G	H	I	Össz.
Egyetértés	5,6	8,9	7,7	12,0	16,0	9,9	13,3	14,8	11,8	100
Elutasítás	16,7	8,3	18,8	7,4	6,5	4,6	13,9	9,9	13,9	100
Különbség	11,1	0,6	11,1	4,6	9,5	5,3	0,6	4,9	2,1	

7. sz. táblázat

Az értékválasztás eloszlása kategóriánként (%)
I. OSZTÁLY

ÉN

Mondáskörök	A	B	C	D	E	F	G	H	I	Össz.
Egyetértés	12,2	13,3	13,3	7,8	6,7	14,5	12,2	2,2	17,8	100
Elutasítás	18,9	13,3	20,0	1,1	4,5	1,1	12,2	15,6	13,3	100
Különbség	6,7	-	6,7	6,7	2,2	13,4	-	13,4	4,5	

SZÜLŐ

Mondáskörök	A	B	C	D	E	F	G	H	I	Össz.
Egyetértés	6,7	3,3	4,4	13,3	26,7	7,8	16,7	4,4	16,7	100
Elutasítás	27,8	6,7	15,6	3,3	6,7	2,2	10,0	7,8	18,9	100
Különbség	20,9	3,4	11,2	10,0	20,0	5,6	6,7	3,4	2,2	

BARÁT

Mondáskörök	A	B	C	D	E	F	G	H	I	Össz.
Egyetértés	7,8	18,8	10,0	10,0	5,6	10,0	11,1	6,7	20,0	100
Elutasítás	21,2	14,4	18,9	2,2	5,6	1,1	13,3	11,1	12,2	100
Különbség	13,3	4,4	8,9	7,8	-	8,9	2,2	4,4	7,8	

FELNŐTT

Mondáskörök	A	B	C	D	E	F	G	H	I	Össz.
Egyetértés	8,9	6,7	4,4	8,9	11,1	10,0	18,8	8,9	22,3	100
Elutasítás	22,3	11,1	23,3	1,1	3,3	2,2	12,2	5,6	18,9	100
Különbség	13,4	4,4	18,9	7,8	7,8	7,8	6,6	3,3	3,4	

8. sz. táblázat

Az értékválasztás eloszlása kategóriánként (%)
II. OSZTÁLY

ÉN

Mondáskörök	A	B	C	D	E	F	G	H	I	Ossz.
Egyetértés	8,8	15,8	14,0	9,6	10,5	11,4	13,2	5,3	11,3	100
Elutasítás	14,9	10,5	12,3	13,2	4,4	3,5	15,8	17,5	7,9	100
Különbség	6,1	5,3	1,7	3,6	6,1	7,9	2,6	12,2	3,5	

SZÜLŐ

Mondáskörök	A	B	C	D	E	F	G	H	I	Ossz.
Egyetértés	5,3	6,1	5,3	9,6	22,8	12,2	18,4	7,9	12,3	100
Elutasítás	25,5	5,3	10,5	9,6	3,5	2,6	7,9	21,9	14,0	100
Különbség	20,2	0,8	5,2	-	19,3	9,7	10,5	13,2	1,7	

BARÁT

Mondáskörök	A	B	C	D	E	F	G	H	I	Ossz.
Egyetértés	8,8	22,8	16,7	9,6	9,6	9,6	8,8	5,3	8,8	100
Elutasítás	14,9	14,9	12,3	11,4	5,3	0,9	14,9	14,0	11,4	100
Különbség	6,1	7,9	4,4	1,8	4,3	8,7	6,1	8,7	2,6	

FELNŐTT

Mondáskörök	A	B	C	D	E	F	G	H	I	Ossz.
Egyetértés	6,1	13,2	10,5	8,8	14,0	17,6	10,5	5,3	14,0	100
Elutasítás	17,6	7,0	20,2	9,6	6,1	4,4	12,3	13,2	9,6	100
Különbség	11,5	6,2	9,7	0,8	7,9	13,2	1,8	7,9	4,4	

9. sz. táblázat

Az értékválasztás eloszlása kategóriánként (%)
III. OSZTÁLY

ÉN

Mondáskörök	A	B	C	D	E	F	G	H	I	Össz.
Egyetértés	1,2	9,9	11,1	17,3	4,9	13,6	14,8	13,6	13,6	100
Elutasítás	13,6	8,6	17,3	8,7	6,2	6,2	14,8	8,6	16,0	100
Különbség	12,4	1,3	6,2	8,6	1,3	7,4	-	5,0	2,4	

SZÜLŐ

Mondáskörök	A	B	C	D	E	F	G	H	I	Össz.
Egyetértés	7,4	2,5	3,7	8,6	26,0	11,1	17,3	18,5	4,9	100
Elutasítás	24,7	2,5	22,3	3,7	4,9	2,5	8,6	16,0	14,8	100
Különbség	17,3	-	18,6	4,9	21,1	8,6	8,7	2,5	9,9	

BARÁT

Mondáskörök	A	B	C	D	E	F	G	H	I	Össz.
Egyetértés	4,9	17,3	9,9	14,8	8,6	6,2	9,9	16,0	12,4	100
Elutasítás	9,9	9,9	11,1	11,1	12,3	6,2	19,7	6,2	13,6	100
Különbség	5,0	7,4	1,2	3,7	3,7	-	9,8	9,8	1,2	

FELNŐTT

Mondáskörök	A	B	C	D	E	F	G	H	I	Össz.
Egyetértés	8,6	6,2	6,2	7,5	24,7	8,6	11,1	11,1	16,0	100
Elutasítás	18,6	12,3	24,7	6,2	2,5	3,7	12,3	8,6	11,1	100
Különbség	10,0	6,1	18,5	1,3	22,2	4,9	1,2	2,5	4,9	

10. sz. táblázat

Az elutasításban sokkal egyértelműbb a nagyfokú negatív értékazonosulás hasonlósága. Az 1. osztályban az elfogadás kategóriájában a legmagasabb gyakorisági mutató 19,2%, a legkisebb pedig 5,6%. Elutasítás kategóriájában 22,5% a legnagyobb és 1,7% a legkisebb választási arány. Az elfogadás és az elutasítás gyakorisági mutatói közti különbség értéke 0,8 és 13,6 között mozog. A 2. osztályban a különbség határértékei: 0 és 11. Legmagasabb gyakorisági mutató az egyetértésben 14,5, a legkisebb pedig 6,0%. A tagadás esetében 18,2% a legnagyobb arány és 2,9% a legkisebb.

A 3. osztályban a legpreferáltabb mondáskör mutatója 16,0%, a legkevésbé elfogadotté pedig 5,6%. Az elutasítás kategóriájában a legmagasabb mutató 18,8%, a legkisebb pedig 4,6%. A különbségek határértékei: 11 és 0,6. Mindhárom osztályban az elutasítás kategóriában a legmagasabb és legalacsonyabb gyakorisági mutatók közti különbség. (A 8., 9. és 10. táblázaton osztályonként, egyes dimenziókra lebontva találjuk a két értékelő kategóriában a gyakorisági mutatókat.)

Az 1. osztályban az én-dimenzióban az életértékek körének van (I: 17,8%) a legmagasabb gyakorisági mutatója. A szülő dimenziót kivéve a barát és felnőtt dimenzióban is tartja vezető helyét. Ebben a dimenzióban a 2. helyre került a tanulás. Ez figyelemre méltó: számításba veendő az, hogy elsőévesekről van szó, akik nehéz feladat előtt állnak a szakiskolában. A becsületesség köre a szülő és felnőtt dimenzióban került még erre a helyre. A barát dimenzióban a szerelem foglalja el ezt a helyet. Az 1. osztályban a vezető értékkörök a fentiekre összpontosulnak mind a négy dimenzióban. Figyelemre méltó, hogy nagyobb számban az én-dimenzióban fordul elő feszültséget kiváltó értékkategória (barátság és becsületesség). A barát dimenzióban a munka értékkörében jelentkezik hasonló feszültség. Az elutasítás kategóriájában még nagyobb az azonosulás a négy dimenzióban. A negatív azonosulás mechanizmusa egyértelműen az A és a C mondáskörökhöz kötődik.

A 2. osztályban a pozitív választás terén tapasztalható egyöntetűség az életkorok függvényében alakult ki. (A dimenziók ilyen jellegű csoportosításáról már volt szó.) Az én és a barát dimenzióban a szerelem és a barátság körének legnagyobb a presztízse. A szülő és a felnőtt dimenzióban a munkáé, a tanulásaé, és az életértékeké a vezető szerep. A munka és az életértékek presztízse ebben az osztályban is megmarad. Az elutasítás kategóriájában egyöntetűség az "A" mondáskör elvetésében alakult ki (az én dimenzió kivételével). Szembetűnő a becsületesség, az önértékelés elutasítása, az én és a szülő, illetve az én és a barát dimenzióban. A 2. osztályban szülő dimenzióban a közösség, szerelem mondásköre, s a felnőtt situációban szintén a közösség vált ki feszültséget. A 3. osztályban felerősödik mind a négy dimenzióban az önértékelés presztízse. Erős az "E" kategóriának a vonzása is. A közösség preferenciája az én és a barát dimenzióban jelentős. Ezzel magyarázható ennek az értékkörnek a

felzárkózása - a négy dimenzió együttes értékelésében - a 3. ranghelyen.

Mind a négy dimenzióban erős a barátság értékkörének elutasítása. Itt a hívó értékek elvetésében végül is - mert van közöttük ilyen - a barátság jelentőségének, szerepének felértékelődése jelentkezik. Ez tapasztalható az egyöntetűen elutasított "A" mondáskör esetében is. Meglepő a barát dimenzióban az életértékek és a becsületesség elutasítása. A család, a barátság, a becsületesség negatív tendenciájú megítélése szinte független az osztályoktól. Bár egyértelműen ez csak a becsületességre vonatkozik (az előbbi két esetben van bizonyos mozgás a ranghelyen). A 3. osztályban is jelentkezik diszkrépancia az én dimenzióban a becsületesség értékkörében.

A barátság és becsületesség kérdésének - még az életértékek is ide sorolhatók, bár mozgásuk nagyobb - megítélésének nagy szerepe van az ifjúkor fejlődéslektani sajátosságainak. A fiatalok egyre jobban törődnek önálló értékrendszerük kialakítására. Ennek természetes velejárója a kritikai szellem kialakulása, felerősödése, az élettapasztalatok, illetve az otthon és az iskola értékrendjének ellentmondásából adódó problémák feloldására való törekvés. Ehhez kapcsolódik az értékelő magatartás azon mechanizmusainak működése, amely szerint a személyiség könnyebben elhatárolódik a negatív értékektől. Az értékorientációs irányok pozitív előjelű megfogalmazása, a támpontok kijelölése - a változás dinamizmusa és ellentmondásos jellege miatt - bonyolultabb, s ez nehezíti az értékkörben, értékrendszerekben való tájékozódást. Mind ehhez minden bizonnyal hozzájárul a környezeti tényezők orientáló hatásának egyoldalúsága is. Gyakran előfordul, hogy az értékközvetítés, értéktudatosítás elsősorban a "negatív" értékkörben játszódik le. Az iskolában és a családban elég gyakran a negatív értékkörré "építik" a gyermek értékelő mechanizmusát, önértékelését.

Az osztályok viszonylatában szembeutó, hogy az önértékelés presztizse az első, második osztály 9. helyéről az elfogadás kategóriájában a 2. helyre kerül. Ebben a kategóriában a nemek viszonyában ez az érték egyaránt a 8. helyet foglalja el. Az elutasításban pedig a 4. és 5. helyet. A 2. osztályban a második legtöbb alkalommal mellőzött értékkör. A vizsgálati mintában legnagyobb gyakorisággal az önértékelést utasítják el.

Az a tény, hogy a szakmunkástanulók jelentős része negatív értékekre orientálódik, összefügg azzal, hogy a kérdőív negatív értékköreinek, mondásainak hívóereje nagyobb lesz. A pozitív értékeket, mondásokat mintegy természetes tényként fogadjuk el a mindennapok gyakorlatában. Pedig arra is szükség van, hogy megismertessük a tanulókat személyiségük pozitív értékeivel. Ennek hiánya az önértékelés, az én-kép kialakulásának zavaraihoz vezet, aminek következménye a más területen is jelentkező értékorientációs bizonytalanság.

A személyközi vonzatú (család, barátság) s az én-vonzatú (becsület, önértékelés, életértékek) mondáskörben a leggya-

Az értékkörök választásának ranghelyei
FIÚK

Értékkör		A	B	C	D	E	F	G	H	I
I. oszt.	+	5	6-7	8	4	2	9	3	6-7	1
	-	1	4-5	2	6-7	9	8	3	6-7	4-5
Ranghely	II. oszt.	+ 8-9	6	3	7	1	2	5	8-9	4
	-	1	7-8	2	5	7-8	9	3-4	3-4	4
III. oszt.	+	8	9	4	5-6-7		1-2-3		5-6-7	
	-	2	9	3-4	7	6	8	3-4	5	1

11. sz. táblázat

Az értékkörök választásának ranghelyei
LÁNYOK

Értékkör		A	B	C	D	E	F	G	H	I
I. oszt.	+	6-7-8	4	6-7-8	6-7-8	5	3	2	9	1
	-	1	6	2	9	7	8	5	4	3
Ranghely	II. oszt.	+ 5-6	1	8	5-6	3	4	2	9	7
	-	1	3	5	7	8	9	6	2	4
III. oszt.	+	9	6	8	4	1	7	3	2	5
	-	2	5-6	1	7	8	9	3	5-6	4

12. sz. táblázat

koribb az elutasítás. Magas a választási arány az elfogadás kategóriában a becsület, önértékelés, közösség, szerelem, életértékek mondáskörében. Ez nagyfokú értékambivalenciát jelez a tanulók orientációjában. Vizsgált tanulóink életvitelének mintái sokfélék, változatosak. Fogékonyak az új iránt és harcolnak az igazságtalanság ellen. Ehhez szüksé-

**Az értékválasztás eloszlása kategóriánként (%)
FIÚK**

I. Osztály

Mondáskörök	A	B	C	D	E	F	G	H	I	Ossz.
Egyetértés	8,3	7,3	5,3	12,5	17,7	2,1	15,6	7,3	24,0	100
Elutasítás	27,1	13,5	19,8	4,2	1,0	2,1	14,6	4,2	13,5	100
Különbség	18,8	6,2	14,6	8,3	16,7	-	1,0	3,1	11,5	

II. Osztály

Mondáskörök	A	B	C	D	E	F	G	H	I	Ossz.
Egyetértés	3,7	12,5	13,9	8,3	16,7	14,8	13,0	3,7	13,4	100
Elutasítás	18,1	5,1	16,7	12,5	5,1	2,7	15,3	15,3	9,2	100
Különbség	14,4	7,4	2,8	4,2	11,6	12,1	2,3	11,6	4,2	

III. Osztály

Mondáskörök	A	B	C	D	E	F	G	H	I	Ossz.
Egyetértés	7,3	5,2	12,5	11,5	11,5	13,5	13,5	11,5	13,5	100
Elutasítás	16,7	5,2	13,5	7,3	8,3	6,3	13,5	10,4	18,8	100
Különbség	9,4	-	1,0	4,2	3,2	7,2	-	0,9	5,3	

13. sz. táblázat

ges a szilárd, kialakult, biztos értéktudati megalapozottság. Ezt mindenképpen figyelembe kell venni a vizsgálati eredmények értékelésénél és a nevelési gyakorlatban egyaránt.

A 11. és 12. táblázaton osztályonként nemekre bontva tüntettük fel a mondáskörök rangsorát. Ezt a rangsort szemlélteti hat adatsor a negyedikről a 9. táblázatig. A rangsorolásban a nemeknél szignifikancia - rangkorrelációs együtthatók alapján - két kivétellel csak az elutasítás kategóriájában található. A 13. és 14. táblázaton a fiúk és a lányok - osztályonkénti bontásban - gyakorisági mutatói szerepelnek. Az adatokból leolvasható, hogy a minta és a nemek vá-

Az értékválasztás eloszlása kategóriánként (%)
LÁNYOK

I. Osztály

Mondáskörök	A	B	C	D	E	F	G	H	I	Össz.
Egyetértés	9,1	11,7	9,1	9,1	10,6	13,6	14,4	4,9	17,4	100
Elutasítás	20,8	10,6	19,7	1,1	6,2	1,5	11,0	12,1	16,7	100
Különbség	11,7	1,1	10,6	8,0	4,1	12,1	3,4	7,2	0,7	

II. Osztály

Mondáskörök	A	B	C	D	E	F	G	H	I	Össz.
Egyetértés	10,4	16,3	9,6	10,4	12,1	10,8	12,5	7,9	10,0	100
Elutasítás	18,3	13,3	11,3	9,6	4,6	2,9	10,4	17,5	12,1	100
Különbség	7,9	3,0	1,7	0,8	7,5	7,9	2,1	9,6	2,1	

III. Osztály

Mondáskörök	A	B	C	D	E	F	G	H	I	Össz.
Egyetértés	4,8	10,5	5,8	14,3	18,0	8,3	13,1	16,2	11,0	100
Elutasítás	16,7	9,6	21,1	7,5	5,8	3,9	14,0	9,6	11,8	100
Különbség	11,9	0,9	15,3	6,8	12,2	4,4	0,9	6,6	0,8	

14. sz. táblázat

lasztási irányultsága mind az elfogadás, mind az elutasítás kategóriájában szignifikáns összefüggést jelez. A rangkorrelációs együtthatók értékei;

Elfogadás: minta - fiúk $r^S=0,86$
 minta - lányok $r^S=0,98$
 Elutasítás: minta - fiúk $r^S=0,97$
 minta - lányok $r^S=0,99$

A lányoknál 1. osztályban az I, G, H mondáskörök mutatói a legmagasabbak az elfogadás kategóriában. A 2. osztályban előretör a szerelem és munka értéke. A 3. osztályban tartja vezető helyét a munka és felerősödik az önértékelés gyakorisági mutatója. A közösség és becsületesség mondásköre is a

frekvenciát értékek közé tartozik. Az alacsony különbségi mutató a harmadik osztályban jelez feszültséget az életértékek, a közösség és a szerelem mondáskörben.

A fiúknál első és második osztályban az életcélok és a munka értékköre dominál - már itt kedvező pozíciót foglal el a szakmai tudás, a tanulás. A 3. osztályban szakmai tevékenység - mint fő tevékenységi forma - a becsületesség és az életértékek köre dominál a választások során. Harmadik osztályban feszültség tapasztalható a becsületesség értékkörében. Az adatok azt jelzik, hogy mind a három évfolyam leggyakrabban a család értékkörét utasítják el a tanulók. A 3. osztályban az elutasítás során az életértékek megelőzik a család értékkörét.

A mondáskörök választása az érték funkciója alapján

A értékorientáció irányainak megismerésében jelentős a faktikus (tényleges) birtokolható értékek (pl. esztétikai, erkölcsi érzelmi, stb.) szerepének feltárása. A regulatív értékek (eszmény, cél felé törekvés) a cselekvés mikéntjét határozzák meg, mintegy beépülve a személyiség magatartásrendszerébe, szabályozzák annak megnyilvánulásait. A regulatív értékek sűrűsödése az egyén értékorientációjának megváltozását jelenti. Az értékek e két funkciója kölcsönhatást mutat: "A faktikus értékek a személyiség gazdagodásának hordozóí, míg a regulatív értékek mintegy a személyiség mágnes-terének erővonalai, amelyek mentén a kívánatos tényleges értékek elhelyezkednek. A faktikus értékek hiányában a személyiség üres, merev, beszűkült, regulatív értékek nélkül kusz, szervezetlen" (Gáspárné Zauner Éva, 1978).

A 10. sz. ábra kategóriánként ismerteti a mintában a választások megoszlását az értékek funkciója alapján. Az átlagtól lényeges eltérés a szülő dimenzióban van a regulatív értékek javára (F. 33,1, R: 66,9). Ez jelzi bizonyos szempontból a szülők értékfelfogásával való szembenállást, a szülői, tanulói értékorientációs irányok eltérését. A többi kategória összevetésekor megfelelő arányokat találunk az egyes dimenziókban.

A lány almlnta (11. sz. táblázat) adataiból leolvasható, hogy itt szintén jelentkezik az eltolódás aránya a szülő dimenzióban. Énnél még szembetűnőbb - figyelembe véve fiúk adatait (12. sz. táblázat) - a negatív pólus kiegyensúlyozott arányeloszlása. Ez is igazolja a negatív értékekkel való azonosulás nagyfokú hasonlóságát. A fiúknál még az én dimenzióban is jelentős eltolódás jelentkezik a regulatív értékek irányában. Az elutasítás mindkét nemnél - az életkori sajátosságokat figyelembe véve - megfelelőnek ítélnél a két értéktípus aránya. Mind a három évfolyamon dominálnak a regulatív értékek. Dominanciájuk az ösztönöz szabályozás mechanizmusaként húzóerőt jelent a személyiség fejlődésében, az új iránti vonzódásban, az előremutató tendenciák felismerésében. A regulatív értékek legmagasabb arányukat a 3. osz-

tályban érik el. Itt található a szülő dimenzióban 75%-os mutató is.

Az elutasításban az 1. osztályos fiúknál a faktikus értékek dominanciája vezet. A regulatív értékek alacsony aránya (37,5%) a barát dimenzióban jelentkezik. Az új környezet megismerése, új barátok találása, baráti kapcsolatok kialakítása nem ritkán problémát jelent a serdülő fiúk számára. A 2. és 3. osztályban kialakul minden dimenzióban az egyensúly.

Az 1. 2. és 3. osztályos lányok értékválasztásának arányait tükrözi a 14. táblázat. Az elfogadásnál feltűnő a szülő dimenzió alacsony faktikus értéke. Ez az önállósodási törekvésekre, azok igényére való orientálódás jelzése. A 2. osztályban az én és a barát dimenzióban a faktikus értékek felerősödése (É: 66,6%, B: 61,8%) figyelhető meg. Mindez a személyiség eszmei gazdagodásának jele, de szervező, orientáló regulatív értékek nélkül nehezebb az eligazodás az értékek körében. Az elutasítás kategóriában fokozatosan emelkedik mind a négy dimenzióban a regulatív értékek aránya. Ez bizonyos szempontból "újraértékelési" törekvést jelez és a személyiség pozitív irányú változásának mutatója.

A szülő dimenzió alacsony faktikus értéke szembetűnő és a 3. osztály felé csökkenő tendenciát mutat. Ez az önállósodás, függetlenedés, vágyának felerősödését jelzi, ami ebben az életkorban jellemző sajátosság. Ez természetesen nem jelenti a családnak, mint intézménynek az elvetését. Ezt igazolja a mondáskör választásának gyakorisága is. A negatív kategóriában a regulatív értékek bizonyos mértékű felerősödése látható a 3. osztály végére. Ez a személyiség dinamikájának egyik fontos mutatója.

A fentiek alapján megállapítható, hogy mind a nemek, mind az osztályok szerinti differenciálódás a regulatív értékek túlsúlyát jelzi. Ez a tendencia a személyiségdimenzió mozgásának s egyben az értékrendszer tartalmi gazdagodásának egyik jellegzetes mutatója. Ezt látszik igazolni az a körülmény, hogy a mondáskörök tartalmi összetevőinek viszonylatában feszültség leginkább az "én" dimenzióban tapasztalható. Ennek következtében arányeltolódás leggyakrabban az előnyben-részesítés kategóriában fordul elő.

Összegezés

Vizsgálati anyagunk nem reprezentatív mintán végzett adatgyűjtésen alapul. Ezért az elemző feldolgozás során levont következtetések, ténymegállapítások, problémafelvetések a vizsgált mintára vonatkoznak, de bizonyos tendenciák általánosabb összefüggésben is (jelzésként) figyelmet érdemelnek.

Vizsgálatunk lényeges eredményének tekintjük kiinduló munkahipotézisünk igazolását. Adataink elemzése alapján megállapítható, hogy a vizsgálatba bevont szakmunkástanulók értékorientációjának főbb irányai a társadalmilag elfogadott s az intézményes nevelés-oktatás által közvetített értékekre

koncentrálódnak. A választásban legmagasabb gyakorisági mutatóval vezető helyre kerül a munka, az életértékek, a becsület, a nemek közötti kapcsolat, a tanulás értékkategóriája. A vezető helyen elfogadott értékekhez viszonyítva gyengébb értékvonzatú - ellentmondásokkal, problémákkal, kognitív és emocionális feszültségekkel árnyalt - tendenciákat jelez a közösség, a barátság, az önértékelés, valamint a család mondáskörének csökkenő arányú preferenciája. Ezen utóbbi értékkörökre koncentrálódnak a legtöbb elutasítás, illetőleg ambivalens választás. Ez a tendencia minden bizonyonnyal összefügg az értékorientációs mechanizmusok pszichológiai szempontból rendkívül összetett rendszerének működésével, amelyben egyidejűleg jelen van a fejlődő személyiség értéktapasztalatát (szubjektív élményeit), beállítódását és magatartását alakító pozitív értékelési minták, a változó, átalakuló megújuló értékek, valamint az elavult, a negatív előjelű értékelési sémák és sztereotípiák számos eleme.

Az összevont adatok elemzése alapján kiemelt általános tendenciák a nemek, az évfolyamok és az értéktípus szerinti bontásban differenciáltnak érvényesülnek. Ez abban nyilvánul meg, hogy rendszerint a közös jellemzők mellett (olykor egyező értékpreferenciák esetében is) hangsúlyeltolódások, intenzitásbeli eltérések jelentkeznek, amelyek nem módosítják ugyan lényegesen a regisztrált általános orientációs irányulást, mégis bizonyos metszéspontokon mozgásba hozzák az értékorientációs struktúra egyes összetevőit. Bár feltételezzük azt, hogy a fiúk és a lányok értékválasztásában nincs lényeges különbség, de adataink szerint bizonyos vonatkozásban számolni kell az ifjúkor kezdetén tudatosuló nemi szerepek differenciáló hatásával. Ezzel összefüggésben a lányoknál előtérbe kerül az affektív szférát mozgósító, a közvetlen személyközi vonzatú és a "személyiségi" értékekre utaló mondások választása. A fiúk döntően a munkát, a becsületességet, az életértékeket részesítik előnyben.

Az értékválasztás dinamikájának változásai leginkább az évfolyamok viszonylatában térnek el a minta egészére vonatkozó jellemzőktől. Az első osztályosoknál az életértékek, a másodikosoknál a szerelem, a házasság, a nemek közötti kapcsolat, a harmadikosoknál a munka preferenciája képviseli a vezető értéket. Az egyes értékkategóriák ranghelyei évenként hullámzó mozgást jeleznek (barátság, nemek közötti viszony, becsület, életértékek). Az évfolyamok előrehaladásával lefelé tendál a tudás (tanulás), a család ranghelye. Figyelmet érdemel a közösség pozíciójának javulása, mivel a tanulmányok befejező szakaszában felzárkózik (4. helyen) a leginkább kedvelt értékek köréhez. Az adatok évfolyamonkénti összehasonlítása alapján szembeötlő a szignifikáns összefüggés az elutasítás (család, barátság, önértékelés) dimenziójában, ami a "negatív" értékazonosulás tendenciáját jelzi. Az értékek funkció szerinti eloszlásában viszonylag kiegyensúlyozott preferencia arányokat tapasztalunk. A faktikus és a regulatív kategóriába sorolható mondások választásában a regulatív értékek dominanciája érvényesül.

A fentiekből következően megállapítható, hogy a vizsgált szakmunkástanulók értékorientációs irányultságának főbb tendenciái a társadalmilag elfogadott alapvető értékek körül szerveződnek. A minta értékorientációs "összképe" azonban pszichológiai szempontból meglehetősen összetett: árnyalják a dinamikus változásokat jelző nemek és évfolyamok szerinti hasonlóságok és különbözőségek, a negatív értékazonosulás erővonalai, az értékelési mintákat alakító nevelési tényezők és fejlődési ellentmondások. Mindez feladatunkká teszi a téma további és elmélyültebb tanulmányozását.

IRODALOM

- Ancsel Éva: Az értékek változása és az ifjúság. A magyar ifjúság a nyolcvanas években. (Szerk.: Békés Zoltán). Kossuth Könyvkiadó, Bp., 1984. 61-67.p.
- Alekszejeve V.G.: Cennosztñue orientacii kak faktor zsznygyejatyelnosztyi licsnosztyi. Pszichologicseszkiy Zszurnal. 1984. 5. sz. 63-70.p.
- Aza L.A. - Poddubnűj V.A. - Rucska A.A.: Cennosztñue erientacii rabocsej mologyozsi. Naukova Dumka. Kiev. 1978. 202.p.
- Bogusz, Jan: A lengyel ifjúság és értékvilága. Pedagógiai Szemle. 1987. 4. sz. 299-303.p.
- Celikova O.G.: Cennosztñue orientacii mologyozszű: protyivo-recsivosztyi jih formiroványija. Szovetszkaja Pedagogika. 1987. 7. sz. 87-93.p.
- Dancs István: Szakmunkástanulók értékorientációja. Pályaválasztás. 1980. 1. sz. 30-35.p.
- Dancs István: Szakmunkás és szakközépiskolás tanulók munkaérték orientációjának vizsgálata. Érték és munka. (Szerk.: Szilágyi Klára). Oktatáskutató Intézet. Bp., 1987. 303-324.p.
- Daróczi Sándor: A nevelési tényezők értékhordozó és információközvetítő szerepéről. Pedagógia Szemle. 1980. 7-8. sz. 619-627.p.
- Doncov A.J.: O cennosztñüh otnoseniyah licsnosztyi. Szovetszkaja Pedagogika. 1974. 4. sz.
- Duró Lajos: Az értékorientáció pedagógiai pszichológiai vizsgálata. Acta Universitatis Szegediensis de Attila Jozsef Nominatai Sectio Paedagogica et Psychologica. 24. Szeged. 1982. 270. p.

- Erikson E.H.: Identifikáció és identitás. Ifjúságszociológia. (Összeállította Huszár Tibor és Sükösd Mihály). Közgazdasági és Jogi Kiadó. Bp., 1969. 68-84.p.
- Gáspárné Zauner Éva: Mondásválasztás. Pedagógiai-pszichológiai módszer a személyiség értékrendserének megismerésére. Akadémiai kiadó. Bp., 1978. 213. p.
- Gergely Jenő: Középiskolai tanulók életfelfogásának értékkorientációs tényezői. Acta Universitatis Szegediensis de Attila Jozsef Nominatae Sectio Paedagogica et Psychologica. 25. Szeged. 1983. 193-204.p.
- Jadov V.A.(Szerk.): Licsnoszty i jejo cennosznue orientacii. Informacionnűj Buleteny. 19. Moszkva. 1969.
- Kiss Tihamér: Az énkép kialakulása és fejlődése. Pszichológia nevelőknek. Tankönyvkiadó. Bp., 1978. 143. p.
- Kon I.Sz.: Az ifjúkor pszichológiája. Tankönyvkiadó. Bp., 1977. 375. p.
- Lange L.: Zur Analyse der Einstellungsänderung. Zeitschrift für Psychologie. 1970. 1. sz. 35-61.p.
- Kelemen László: Pedagógiai pszichológia. Tankönyvkiadó. Bp., 1981.
- Murányi Mihály: Az értékorientáció fejlesztése. Pszichológia Nevelőknek. Tankönyvkiadó. Bp., 1974. 118. p.
- Oerter Rolf: Struktur und Wandlung von Verhaltungen. R. Oldenburg Verlag. München. 1970. 332. p.
- Pataki Ferenc: Az értékiszocializáció kérdései 10-18 éves korban. Nevelés és társadalom. Tankönyvkiadó. Bp., 1982. 265-286.p.
- Rokeach Milton: The nature of human values. New York, Free Press. 1973.
- Rokeach Milton: A nézetek rendszerének szerveződése. Szociálpszichológia. (Szerk.: Hunyady György). Gondolat Kiadó. Bp., 1984. 469-489. p.
- Secord P.F. - Backman C.W.: Szociálpszichológia. Kossuth Kiadó. Bp., 1972. 347.p.
- Strobel Martin: Die Messung individueller Wertpräferenzen. ADAG Administration Druck AG. Zürich. 1979.

Váriné Szilágyi Ibolya: Értékrendszerek, értékorientációk. A
filozófia és a szociológia kérdései a pszichológiához.
Világosság. 1978. 7. sz. 401-407.p.

Лайош Дуро -- Енё Гергей

Направления ценностной ориентации
учащихся профессионально-технических училищ

Работа исходит из того положения, что развитие личности, ставящее перед собой задачи по эффективности воспитания, является одним из наиболее важных психологических условий в раскрытии ориентационных направлений ценностной системы учащихся, её содержательных компонентов и механизмов действия.

Для этой исследовательской работы авторы применяли адаптированный ими вариант теста Г. Цаунера, репрезентирующего 9 категорий ценности. В серии исследования фактов приняли участие учащиеся I, 2, 3-их классов профессионально-технических училищ одного крупного города /N = 750/.

На основе многоаспектного анализа данных авторы намечают структуру главных направлений и содержательных компонентов ценностной ориентации, концентрируя, в первую очередь, на общепринятые общественные ценности. Авторы показывают (в плоскости "я", "родители", "друг", "взрослые") тенденции изменения ориентационных направлений в функции дифференцирования по полу, учебному классу и преферированного типа ценности.

Die Richtungen der Wertorientierung von Berufsschülern

Die Studie geht davon aus, dass die Erschliessung der Orientierungsrichtungen, der inhaltlichen Komponenten und der Orientierungsrichtungen, der inhaltlichen Komponenten und der Wirkungsmechanismen des Wertsystems der Schüler eine der wichtigsten psychologischen Voraussetzungen der Entwicklung der Persönlichkeit, die auf die Erhöhung der Wirksamkeit der Erziehung gerichtet ist, darstellt.

Zur Lösung dieser Aufgabe der wissenschaftlichen Forschungsarbeit wenden die Verfasser eine von ihnen adaptierte Variante der 9 Kategorien repräsentierenden G. Zaunerschen Ausserungsteste an. An den Untersuchungen zur Aufnahme des Tatbestandes haben sich die Schüler der 1., 2. und 3. Klasse einer Berufsschule in einer Grossstadt teilgenommen. (N = 750).

Auf Grund der vielseitigen Analyse der Angaben stellen die Verfasser (die Gesamtheit des Musters erfassend) die Organisierung der wichtigeren Tendenzen und inhaltlichen Komponenten der Wertorientierung dar, die sich in dominanter Weise auf die angenommenen gesellschaftlichen Werte konzentriert. Sie weisen die Tendenzen in den Veränderungen der Richtungen der Orientierung auf Grund der Geschlechter, der Jahrgänge sowie der nach dem präferierten Werttypus eingetretenen Differenzierung (in den Dimensionen "ich, die Eltern, die Freunde, die Erwachsenen") nach.